

11. Левендаренко О.О. Особливості процесу доказування у справах про злочини неповнолітніх: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза» / Олег Олександрович Левендаренко. – Донецьк, 2003. – 226 с.

12. Эйсман А.А. О содержании криминалистической характеристики преступления / А.А. Эйсман // Криминалистическая характеристика преступлений. – М., 1984. – 282 с.

13. Чурилов С.Н. Предмет доказывания в уголовном судопроизводстве и криминалистике: научно-практическое пособие / С.Н. Чурилов. – М.: ЗАО Юстицинформ, 2010. – 136 с. – (Серия «Образование»).

14. Щур Б.В. Обстоятельства, подлежащие з'ясуванню, як складова частина методики розслідування контрабанди / Б. В. Щур // Митна справа. – 2010. – № 3. – С. 43–48.

Остапчук М.С. Обстоятельства, подлежащие установлению по делам о разбоях, совершенных группами несовершеннолетних.

Исследуется предмет доказывания по уголовным делам с учетом квалифицирующих обстоятельств ст. 187 КК Украины, раскрываются особенности установления обстоятельств уголовного дела в расследовании преступлений указанной категории, совершенных группами несовершеннолетних.

Ключевые слова: доказательство, доказывание, предмет доказывания, обстоятельства, подлежащие установлению, предмет расследования.

Ostapchuk M.S. Circumstances to be Set in Cases of Robbery Committed by Groups of Juveniles.

The article is devoted to the research of the subject of proving in criminal cases taking into account the characterizing circumstances of Article 187 of Criminal Code of Ukraine. The features of establishment of circumstances of criminal case in the crimes of the indicated category committed by the groups of juveniles are laid out.

Key words: proofs, proving, subject of proving, circumstances to be established, subject of investigation.

Стаття надійшла 11 листопада 2011 р.

УДК 343.98

Є.В. Пряхін

КИШЕНЬКОВІ КРАДІЖКИ: КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Розглядаються основні елементи криміналістичної характеристики кишенькових крадіжок, пропонуються рекомендації щодо попередження їх вчинення.

Ключові слова: кишенькова крадіжка, криміналістична характеристика, спосіб вчинення злочину, попередження злочинів.

Постановка проблеми. Проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи з футболу (Євро-2012) спричинило активізацію нормотворчих процесів щодо питань удосконалення організації та проведення цього важливого заходу. У Інтегрованій концепції забезпечення безпеки і правопорядку під час підготовки та проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу зазначається, що під час проведення Чемпіонату можуть виникнути проблеми, пов'язані з можливістю вчинення злочинів проти власності [1]. Оскільки прогнозується збільшення навантаження на систему громадського транспорту і значне скупчення людей, що є основними передумовами активізації кишенькових крадіг, доцільно розглянути питання криміналістичної характеристики цього виду злочинів та на цій основі у подальшому розробити рекомендації щодо протидії їм.

Стан дослідження. Окремі аспекти, пов'язані з розкриттям, розслідуванням та попередженням крадіжок, висвітлювали у своїх працях Ю.П. Алєнін, П.Д. Біленчук, А.Ф. Волобуєв, Т.В. Варфоломєєва, В.Г. Гончаренко, В.А. Журавель, В.С. Зеленецький, А.В. Іщенко, Н.І. Клименко, І.І. Когутич, В.П. Колмаков, Є.І. Макаренко, О.М. Моїсєєв, М.В. Салтевський, М.Я. Сегай, В.Ю. Шепітько та інші. Однак тема кишенькових крадіжок у криміналістичній літературі залишається недостатньо дослідженою.

Відтак **метою статті** є узагальнення криміналістично значимої інформації про кишенькові крадіжки з урахуванням сучасних умов і тенденцій, що дозволить у подальшому розробити на цій основі ефективні рекомендації щодо їх попередження.

Виклад основних положень. Частиною науки криміналістики, яка має озброїти слідчого науково-практичним комплексом знань і навичок щодо розкриття та розслідування злочинів, є криміналістична методика. Під нею В. П. Бахін розуміє систему наукових положень (закономірностей, принципів) і розроблених на їх основі практичних рекомендацій (алгоритмів, програм), що забезпечують оптимальну організацію розслідування та попередження окремих видів злочинів. І. Крилов вважає, що криміналістична методика – сукупність (система) наукових положень, тактичних засобів, прийомів і методичних рекомендацій, які застосовуються під час розслідування, розкриття та попередження злочинів [2, с. 251].

Серед елементів структури криміналістичної методики важливе місце займає криміналістична характеристика злочину, під якою розуміють засновану на практичній діяльності правоохоронних органів та

криміналістичних досліджень систему зведених відомостей про криміналістично значущі ознаки. Вона має на меті оптимізувати процес розкриття та розслідування злочину певного виду. Криміналістична характеристика відображає: 1) типовий спосіб вчинення злочину; 2) типове місце, час та обстановку злочину; 3) типові знаряддя та засоби вчинення злочину; 4) типовий предмет посягання; 5) типову особу злочинця; 6) типових осіб потерпілих; 7) типові сліди злочину [3, с. 255].

У криміналістичній літературі існує багато думок стосовно того, що таке криміналістична характеристика і які її складові. Це питання можна назвати одним з найбільш дискусійних у криміналістиці. Однак беззаперечним є той факт, що криміналістична характеристика злочину має важливе значення для боротьби зі злочинністю. При розслідуванні конкретного злочину зіставлення наявних даних про нього з системою узагальнених відомостей про раніше розслідувані злочини цього виду дозволяють виокремити аналогічні криміналістично значимі ознаки злочинів і на цій основі охарактеризувати поки що невідомі в даному розслідуванні обставини. Наприклад, часто невідомо, хто саме вчинив злочин. Тоді на основі узагальнених даних про те, хто раніше вчиняв злочини подібним чином, є можливість установити достатньо конкретний напрям розшуку злочинця.

Не вдаючись до дискусії стосовно структурних елементів криміналістичної характеристики, слід, на нашу думку, підтримати В.П. Бахіна, який вважає, що до системи криміналістичної характеристики як практичного інструменту розслідування, а не наукової категорії криміналістики, повинні бути віднесені тільки ті елементи, які відрізняються чіткою пошуково-розшуковою спрямованістю. Ними є: спосіб вчинення злочину, предмет злочинного посягання, характеристика особи злочинця і слідова картина [4, с. 183–184].

Кишенькова крадіжка вважається одним із найстаріших видів злочинів, яка була, є і буде найпоширенішим видом міського злочину. Це один із видів крадіжок, відповідальність за вчинення яких передбачається ст. 185 КК України [5]. Варто відзначити, що відповідно до ч. 3 ст. 51 КУпАП крадіжкою вважається викрадення чужого майна, вартість якого перевищує 0,2 неоподаткованого мінімуму доходів громадян [6]. Якщо поняття «неоподатковуваний мінімум доходів громадян» застосовується у кримінальному чи адміністративному судочинстві при кваліфікації злочинів або правопорушень, то відповідно до п. 5 підрозділу 1 Розділу XX Податкового кодексу України слід використовувати податкову соціальну пільгу [7]. Таким чином, щоб притягну-

ти до кримінальної відповідальності за вчинення кишенькової крадіжки, злочинець повинен таємно вкрати товару на суму або грошей у сумі 235 грн 25 коп.

З точки зору способу вчинення кишенькову крадіжку можна назвати повноструктурним злочином, оскільки в наявності є елементи підготовки, безпосереднього вчинення та приховування.

Серед типових способів підготовки до вчинення кишенькової крадіжки слід назвати:

- 1) вибір місця (об'єкту, маршруту), де буде вчинитися крадіжка;
- 2) вивчення обстановки на даному місці (об'єкті, маршруті);
- 3) визначення часу вчинення крадіжки;
- 4) визначення безпосереднього способу вчинення кишенькової крадіжки та підшукування для цього відповідних знарядь і засобів;
- 5) підшукування спільників (за необхідності);
- 6) визначення шляхів відходу з місця злочину в разі викриття;
- 7) підготовка алібі у разі затримання на гарячому.

У криміналістичній літературі кишенькові крадіжки за способом вчинення загалом поділяють на три великі групи: прості, складні та з застосуванням допоміжних засобів. Простими вважаються ті крадіжки, що вчинені без розстібання блискавки (гудзиків, заціпок) сумки чи одягу. Вони трапляються у випадках, коли злодію зробили «подарунок» – поклали гаманець до сумки зверху або до задньої кишені штанів.

До складних кишенькових крадіжок належать ті, для вчинення яких потрібно одяг чи сумку розстібати (розрізати). Для подібної операції у злодія, як правило, є один або декілька напарників. Кишеньковий злодій як допоміжні засоби може використовувати лезо, загострену монету, скальпель чи касету від одноразового станка для гоління.

Існує поділ кишенькових злодіїв за місцем, де вони вчиняють крадіжки, оскільки методи їх роботи дещо різняться. Кишенькарі, що працюють у громадському транспорті, поділяються на дві категорії:

- 1) ті, що «працюють» у години пік, коли люди їдуть на роботу чи повертаються з неї;
- 2) ті, що «працюють» в салонах громадського транспорту незалежно від часу.

Як у першому, так і в другому випадках злодії працюють групою, нерідко напарником є жінка з привабливою зовнішністю. Метод роботи першої категорії кишенькарів наступний: використовуючи переповненість у салоні, вони «притираються» ззаду чи збоку до громадянина, витягують гаманець і передають його ланцюжком. Друга кате-

горія «працює» дещо інакше. Потенційну жертву обирають за зовнішнім виглядом, одягом, наявністю цінних речей. Потім співучасниками штучно створюється штовханина для відволікання уваги. У цей момент злодій відкриває чи ріже сумку та лізе до кишені. В таких випадках зазвичай використовуються «ширми». Нерідко кишенькові крадіжки вчиняються не в самому салоні громадського транспорту, а під час посадки в нього чи висадки. Один із групи злодіїв починає штовхати громадянина, який здійснює посадку, ніби для того, щоб теж встигнути сісти в маршрутку, а інший в цей час намагається зайти в салон і витягує гаманець та передає його ланцюжком.

Останнім часом трапляються випадки, коли кишенькові злодії беруть на озброєння газові балончики, електрошокові пристрої, пневматичні пістолети. Якщо жертва помітить крадіжку і здійме галас, злодій може застосувати один із вищевказаних засобів самооборони. У криміналістичній літературі описують випадки, коли спійманий за руку в громадському транспорті кишеньковий злодій виприскував в салон сльозогінний газ і використовував це для втечі.

До типових способів приховування злочину можна віднести:

- 1) вихід з громадського транспорту зразу ж після вчинення крадіжки;
- 2) викидання викраденого гаманця після того, як з нього будуть вилучені гроші (в смітник на зупинці, у куці тощо);
- 3) передавання викрадених речей співучасникам ланцюжком;
- 4) виключення викраденого мобільного телефону, викидання його SIM-карти, перепрошивання телефону;
- 5) збут викрадених речей, їх дарування, обмін, застава;
- 6) інсценування кишенькової крадіжки у самого злодія. Таке інсценування може відбуватися як відразу ж після вчинення ним крадіжки, так і після виявлення потерпілим факту зникнення у нього речі.

Час, місце, обстановка вчинення злочину. Кишенькові крадіжки «працюють» у тих місцях, де є велике скупчення людей. Це може бути громадський транспорт у години «пік», ринки, ярмарки, магазини. Кишенькарі зазвичай обирають собі якусь одну територію для «роботи». Таким місцем може бути навіть лікарня чи поліклініка.

Активізуються кишенькові злодії у періоди з 7 год 30 хв до 10 год та з 18 до 20 год 30 хв. Також спостерігається збільшення крадіжок 5-го та 20-го числа кожного місяця, коли громадяни отримують аванс та зарплату. Влітку чимало кишенькових злодіїв переміщуються ближче до моря, куди громадяни їдуть відпочивати.

Особа злочинця. Для окресленого виду злочину характерний високий професіоналізм злочинців. Відомі факти, коли «профі» старшого віку залучають до свого злочинного промислу неповнолітніх і відповідним чином їх цьому навчають. Вони постійно тренуються, щоб не втратити спритність та чутливість пальців. Крім цього, «професія» кишенькаря потребує швидкої реакції, залізної витримки, гострого зору та знання психології поведінки особи.

Уявлення про те, що кишенькарі є досвідченими злодіями кримінальної статтури з татуваннями у вигляді перстенів на пальцях, помилкове. Здебільшого це люди середнього зросту непомітної зовнішності. Багато з них виглядають респектабельно і позитивно. На спецобліку в міліції як кишенькові злодії перебуває і велика кількість жінок. Відмінною рисою кишенькаря може бути татування павука на павутині між великим і вказівним пальцем руки. Зустрічаються також татування у вигляді чернеця з пером. Однак зазвичай такі татування «носять» там, де воно буде прикрите одягом.

Нині в криміналістиці кишенькових злодіїв поділяють більше ніж на 50 видів. Серед них такі групи: «писарі», «ширмачі», «трясуни», «щипачі», «дубили». «Писарі» ріжуть кишень і сумки лезами, заточеними монетами чи скальпелем, інколи загостреним краєм обручки. Характерно, що якщо жертва помітить кишенькаря-писаря, то він із помсти може пошкодити їй одяг. «Ширмачі» (або «камуфляжники») накривають портфелі, сумки чи кишень якимось предметом (різними пакетами, верхнім одягом, квітами тощо), аби приховати власні дії від сторонніх очей. «Трясуни» зазвичай працюють у тисняві громадського транспорту. Вони притискаються до об'єкта і починають різкими, але точними ударами вибивати з внутрішніх кишень гаманці чи мобільні телефони. «Щипачі» працюють виключно групами і витягують з кишень жертв гаманці чи інші цінні речі тільки пальцями. «Дубил» у злочинському середовищі зневажають найбільше, оскільки вони крадуть з господарських сумок продукти харчування. У деяких випадках вони можуть викрасти і гаманець, якщо той покладуть разом з продуктами у сумку.

За місцем «роботи» кишенькарів поділяють на «кротів» (вони працюють в метро), колесників або гумовиків (вони працюють в громадському транспорті), базарників чи магазинників (вони працюють в закладах торгівлі), вуличників (працюють на зупинках, біля кіосків чи просто у вуличному натовпі), барсетників (викрадають речі виключно з автомобілів), театралів і марвіхерів (вони спеціалізуються тільки на багатіях).

Кишенькового злодія вирахувати можна за певних ознак: 1) у магазині він дивиться не на прилавки, а уважно слідкує за сумками покупців; 2) у багатолюдних місцях він поводить себе неприродно – метушиться, штовхається навіть тоді, коли натовпу немає; 3) у громадському транспорті висне на дверях, штовхає оточуючих, може голосно розмовляти чи затіяти сварку з напарником.

Зазвичай після 40 років кишенькарі виходять або на викладацьку роботу, або беруть собі помічників – «прополів». Головними їх ворогами стають не працівники міліції, а куріння, алкоголь і переїдання, що знижують пильність і чутливість пальців [8].

Особа потерпілого. Постраждати від кишенькової крадіжки може кожен. Однак найбільше ризикують громадяни, які грають на мобільних телефонах, читають книги, перебувають у стані сп'яніння. Тому у повсякденному житті потрібно дотримуватись декількох правил. Насамперед потрібно відмовитися від звички тримати все в гаманці (більшість громадян тримають там не тільки гроші, а й кредитні карточки, паспорти, права, ключі від квартири). Найкращий варіант – мати різні гаманці для великих і дрібних купюр. По-друге, варто брати з собою лише ту суму грошей, яка необхідна для покупок. По-третє, гаманець потрібно носити у внутрішніх кишенях одягу, які застібаються на блискавку чи «липучку». По-четверте, ніколи не кладіть гаманець чи сумку у візок для покупок – вас можуть відволікти, а їх викрасти. По-п'яте, у багатолюдних місцях бажано регулярно перевіряти наявність гаманця у кишені, а проходячи крізь юрбу – притиснути його рукою до тіла.

Типові сліди злочину. Сліди злочину в криміналістиці поділяються на ідеальні та матеріальні. Ідеальні сліди вчинення кишенькової крадіжки можна зафіксувати шляхом проведення допитів потерпілої особи, свідків (осіб, які знаходилися поблизу в момент вчинення крадіжки, були присутні при затриманні злодія, яким викрадені речі були продані чи подаровані тощо), підозрюваної особи.

Матеріальні сліди цього злочину можна виявити: на місці вчинення злочину, в особистих речах злодія, за місцем його проживання. Як правило, здобиччю кишенькарів стають гаманці з грошима та пластиковими картками. Забравши з гаманця гроші, все інше викидають. Якщо поживою стає мобільний телефон, то його теж намагаються зразу продати. В такому випадку слід пам'ятати, що у кожного мобільного телефона є свій IMEI, за яким його можна ідентифікувати в мережі (його можна дізнатися, набравши на телефоні *#06#). Мобільні оператори, отримав-

ши відповідні документи, можуть заблокувати викрадений телефон за його ІМЕІ. Як би не змінювали карточки у такому телефоні, трубка залишатиметься неробочою. Можна «прошити» його з допомогою спеціаліста, але це у певних випадках є економічно невигідно.

При затриманні кишенькового злодія на гарячому під час особистого обшуку слід звернути увагу на пошук знарядь вчинення злочину (заточеного леза, монети тощо) та викрадених речей. Однак, викрадені речі можуть бути викинуті, тому, знайшовши їх, особливу увагу слід звернути на виявлення на них відбитків пальців рук злочинця. За місцем проживання кишенькового злодія можна виявити знаряддя вчинення злочину, викрадені речі і предмети, в яких ці викрадені речі знаходились.

Не варто приписувати кишеньковим злодіям шляхетність. Історія не знає випадків «справедливого» відібрання приватної власності. Злодії витягали хлібні картки в часи голоду, викрадали талони на молоко в матерів-одиначок, сьогодні можуть позбавити останніх грошей пенсіонера. Якщо крадіжки уникнути не вдалося, не слід панікувати: вчасно виявлена втрата нерідко допомагає зловити кишенькаря по гарячих слідах.

Висновки. В умовах сьогодення, коли довести вину кишенькового злодія в основному можна лише за умови, що він буде в момент вчинення крадіжки схоплений за руку (що не завжди вдається), варто на майбутнє вирішити питання про встановлення у громадському транспорті та місцях значного скупчення камер відеоспостереження. Також слід розраховувати маршрути патрулювання таким чином, щоб полегшити процедуру звернення постраждалих громадян до правоохоронних органів.

---

1. Про схвалення Інтегрованої концепції забезпечення безпеки і порядку під час підготовки та проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу: розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.09.2008 р. // Офіційний вісник України. – 2008. – № 71. – Ст. 2395.

2. Біленчук П.Д. Криміналістична тактика і методика розслідування окремих видів злочинів: навч. посібник / П.Д. Біленчук, А.П. Гель, Г.С. Семаков. – К.: МАУП, 2007. – 512 с.

3. Криміналістика: навч. посібник / за заг. ред. Є.В. Пряхіна. – Львів: ЛьвДУВС, 2010. – 540 с.

4. Бахин В.П. Криминалистика: проблемы и мнения (1962–2002): монография / В.П. Бахин. – К., 2002. – 268 с.

5. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. (станом на 23.11.2011 р.) // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.

6. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. (станом на 25.11.2011 р.) // Відомості Верховної Ради України. – 1984. – Додаток № 51. – Ст. 1122.

7. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. (станом на 24.11.2011 р.) // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 13–17. – Ст. 112.

8. Щипачи, трясуны, марвихеры... Или как работают карманники. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://old.sfw.org.ua/index.php?newsid=1148783271>.

Пряхин Е.В. Карманные кражи: криминалистическая характеристика.

Рассматриваются основные элементы криминалистической характеристики карманных краж, предлагаются рекомендации относительно их предупреждения.

Ключевые слова: карманная кража, криминалистическая характеристика, способ совершения преступления, предупреждение преступлений.

Pryahin E.V. Pocket theft: forensic characteristics.

The main elements of the criminalistic description of the pocket-picking are examined, recommendations to prevent these crimes are offered.

Key words: pocket-picking, criminalistic description, modus operandi, crime prevention measures.

Стаття надійшла 28 листопада 2011 р.

УДК 343.6:343.222(100)

Л.І. Тіцька

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗЛОЧИНИ, ОЗНАКОЮ СКЛАДІВ ЯКИХ Є ЖОРСТОКІСТЬ

Здійснюється порівняльно-правовий аналіз положень кримінального законодавства зарубіжних країн у частині встановлення відповідальності за жорстоке поводження; досліджується, якою ознакою складів злочинів є жорстокість; визначається співвідношення понять «катування» і «тортури».

Ключові слова: жорстокість, особлива жорстокість, катування, тортури, кримінальне законодавство, зарубіжний досвід.